Idealisten tegen wil en dank

Dennis van den Berg en Iris Groen

Ik wil helemaal niet. Ik heb vrienden, een relatie, een leuk huis in Amsterdam, gestudeerd, werk, voldoende geld, luxe eten, uitgaan, drank, drugs, stereo, X-box, mode, reizen, vakantie, boeken, smartphone. In de pyramide van Maslow speelt mijn leven zich in het absolute topje af, wat betekent dat in al mijn behoeftes, van lichamelijk tot geestelijke ontplooiing, wordt voorzien. En dat is, ergens halverwege de twintig, financieel gezien pas het begin. Mijn toekomst schijnt me op het oog gunstig tegemoet en ik vul mijn heden hedonistisch in. Ik ben gelukkig, dus laat me met rust!

Laat me met rust over onrecht in arme landen, met gezeik over het klimaat, en gedonder over een financieel instabiel economisch systeem. Waarom moet ík me zorgen maken over een rechtvaardige, duurzame en stabiele wereld? Waarom moet ík als een soort Atlas 2.0 de wereld op m’n schouders nemen? Is dat niet te taak van onze leiders? Goddank is het zo vreselijk complex, dat ik het terzijde kan schuiven. Goddank zijn er zoveel twijfels, dat ik het wereldleed met cynisme kan verjagen. Goddank is het zo ver weg, in kilometers of in jaren, dat ik het op elk moment kan ontkennen. Bovendien, het zal wel meevallen, nietwaar? En anders, wat kan ik er nu aan doen? Dus schud ik opgelucht de aarde van mijn schouders, en herpak mezelf ergens in de top van de pyramide.

Deze levenshouding - toegeven, hier enigszins overdreven - kenmerkt in zekere mate de huidige generatie twintigers: onze generatie.

En eigenlijk kun je ons dit nauwelijks kwalijk nemen. We groeiden op in een tijd waarin er daadwerkelijk weinig problemen leken te zijn. Ons politiek bewustzijn begon in de jaren 90: economische boom, een beschaafd paars kabinet, polderen als nationaal beleid, toenemende seculariteit, geen nucleaire dreiging meer. Goed, er was het milieu, en de kindjes in Afrika, maar daar werd aan gewerkt. Wij wisten niet beter of het zou altijd zo gaan. En zeg nou zelf, een hedonistische levenshouding bevalt prima. Onze ouders weten het ook: als we hen bellen om te vertellen hoe het gaat, zeggen ze steevast: ’Wat een mooi leven hebben jullie toch’.

En dat is ook zo. Waarom zouden wij, probleemloze en kansrijke jongeren, de wereldverbeteraar gaan uithangen?

Toch. Op een dag detecteerden we, in onszelf en elkaar, potverdorie toch een kiem van maatschappelijke betrokkenheid en een drang om hier vorm aan te geven. Bijna een jaar geleden kwamen we samen op een plek in Amsterdam om dit gevoel te delen. De reden? Zorgen. Over het klimaat, afnemende tolerantie in de samenleving, de houdbaarheid van een groei-economie, toenemend conservatisme. Voor de een was het een inspirerende speech van Obama over praktisch idealisme; voor een ander de woorden van Wilders die haaks stonden op de eigen ervaring met moslims; voor de derde was het een studiereis naar India, die toonde hoe onze westerse welvaart drijft op het lijden van anderen. De vorming van het huidige kabinet, het meest rechtse en conservatiefste in jaren, gooide alleen maar olie op het vuur van deze ontstemming.

Zo keken wij over de rand van ons hedonistische, overzichtelijke bestaan, en wierpen ons in de wereld van de idealisten. Nu zitten we ermee. Wat willen we doen en bereiken in deze wereld? Hoe ziet idealisme 2.0 eruit?

Wereldverbeteraartje spelen

De idealist van de 21e eeuw is een pragmatist. Het klinkt paradoxaal, maar deze idealist gelooft niet in ideologie, althans niet in dogmatische waarheidsverkondiging. Maar de nieuwe idealist gelooft ook niet dat apathisch of cynisch relativisme ons verder helpt, hoe verleidelijk dat ook is. Dus besloten we een groep te vormen, een beweging te starten, om te proberen vorm te geven aan dit nieuw idealisme: NL. Deze naam verwijst naar een Nieuw, Linksig en Liberaal Nederland - of hierbij het linkse of het liberale de overhand dient te hebben, laten we liever in het midden.

Enkele maanden later blijkt het niet gemakkelijk om onze onderbuikgevoelens precies te definiëren, en we vrezen soms dat we opnieuw het wiel uitvinden. Wat voor ons echter als paal boven water staat, is dat het ons met de paplepel ingegoten beeld van een wereld die ’vanzelf’ beter wordt, een illusie is. Met het aanbreken van de eeuw van klimaatverandering, toenemende in plaats van afnemende ongelijkheid, fundamentalistisch terrorisme en alle verschuivingen in de samenleving als gevolg daarvan, zijn de uitdagingen globaler dan ooit. Maar in plaats van dat de huidige regering deze problemen onderkent en er beleid op ontwikkelt, steken VVD, CDA en PVV hun kop in het zand. Ze nemen in feite de levenshouding aan van onze generatie: idealisme heeft afgedaan. In plaats daarvan voert men beleid op basis van rancune, politieke korte-termijn belangen en

twitterhypes. Waarom komen de volgende grote thema's niet aan de orde?

Onze Zorgen

Laten we ons concentreren op drie kwesties: het generatieconflict, de onhoudbaarheid van de groei-economie, en de rol van leiders en media in het vormgeven van het politieke debat.

Het Generatieconflict

Over de jeugd van tegenwoordig wordt zelden met een goed woord gesproken. Maar, zo willen we oudere generaties zeggen, "***before you go and criticize the younger generation, just remember who raised them"*** (anoniem). Als onze generatie ergens het egoïsme en materialisme heeft opgepikt, dan is het wel bij onze ouders, de volwassenen van tegenwoordig. Deze houding wordt mogelijk gemaakt door onze welvaart. De bestaanszekerheid en collectieve en individuele vrijheid waarin wij ons baden, zijn onderdeel van onze erfenis. Deze erfenis willen wij behouden - is er ooit een tijd geweest waarin het leven beter was? - en doorgeven aan onze kinderen en kleinkinderen.

Deze erfenis blijkt in economisch en ecologisch echter niet toekomstbestendig te zijn, noch is zij duurzaam in termen van de verzorgingsstaat. De verzorgingsstaat die, via een simpel Kinderwetje van Van Houten, is uitgegroeid tot een ouderlijke omhelzing. Maar die met de veranderende economie en veranderende demografie niet langer houdbaar zijn in de huidige vorm. Waarom? Omdat de staatsschuld maar blijft stijgen, van minder dan 15 miljard in 1960 naar bijna 340 miljard nu. Jaarlijks zijn we alleen al aan de rente 22 miljard euro kwijt, evenveel als aan het lager en voortgezet onderwijs bij elkaar, en daarmee lossen we nog geen stuiver af. Hoe prangend de situatie ook is, een einde is nog lang niet in zicht. Sterker nog, de verwachting is dat de stijging steeds sneller zal gaan, als gevolg van de vergrijzing. De ziektekosten zullen sterk toenemen, terwijl het uitkeren van de AOW op steeds minder schouders zal rusten. Waar in 1956, bij de invoering van de AOW, slechts 8% van de bevolking ouder was dan 65 (inmiddels 15%), zal dat in de komende jaren stijgen tot 20% in 2025 en 25% in 2040. Er zijn dan twee keer zoveel ouderen per werkende als nu het geval is, die bovendien stukken ouder worden dan in 1956 het geval was.

Kortom, de zo mooi ogende erfenis van welvaart, vrijheid en zelfontplooiing van de babyboomers blijkt op de pof gekocht, en wij zullen die moeten terugbetalen. Dat vraagt om solidariteit van twee kanten. Wij zullen langer, harder en slimmer moeten

werken om de opgebouwde rechten te verzekeren en genoegen moeten nemen met een minder omvattende verzorgingsstaat. De babyboomers zullen langer moeten werken en ook nu al enkele financiële offers moeten brengen. Het is niet onlogisch hen een bijdrage te vragen: "***De oudere generatie is de rijkste, meest vermogende, best beschermde van de natie. [...] Zij vormen 43% van de hoogste 10% inkomens [...] en 65% van de babyboomers bezit een eigen woning. Dat is het hoogste percentage van alle leeftijdsgroepen."*** (Kenniseconomie monitor 2010, p.35).

Met Babyboom I - het kabinet Rutte is met een gemiddelde leeftijd van 54 het oudste sinds 1963 - is echter bewezen dat wijsheid en solidariteit bij de babyboomers niet met de jaren komt. De verhoging van de AOW-leeftijd naar 66 jaar in 2020 en 67 in 2025 is laf, beledigend en wentelt nog altijd de volledige problematiek af op de schouders van onze en volgende generaties. Dezelfde moed toont dit kabinet op financieel gebied. De hypotheekrente-aftrek blijft fier overeind. Ondanks het feit dat het hier om jaarlijks 10 miljard euro gaat, waarvan de helft naar de hoogste inkomens gaat. Zo leveren de belangen van de babyboomers een flinke schuld op voor komende generaties. Oftewel: "***Do our parents love us? .... Sure they do, but it doesn't stop them from robbing us blind".***

De onhoudbaarheid van de groei-economie

De erfenis van onverantwoord egoïsme tekent zich tevens af in het economisch systeem. Er is uiteraard geen kwaadaardig masterplan dat ons doelbewust de afgrond in stuurt. Maar een economie die niet stabiel is, niet duurzaam is, klimaatverandering veroorzaakt, natuur vernietigt, welvaart concentreert ten koste van anderen, noopt tot steeds harder werken en alleen maar aanzet tot meer groei op een eindige planeet, is niet echt een prettige erfenis. Wij willen weten: hoe slagen we erin een duurzame welvaart te creëren en tegelijkertijd deze misstanden uit de wereld te helpen?

De 'trias economica', naar voorbeeld van de trias politica, balanceert op de elementen ***planet, people, profit*** waarbij de balansen van ***profit*** en ***people*** hun verantwoording dienen af te leggen aan de ***planet***. Deze aarde was lange tijd een weinig relevante factor. Maar onze voetafdruk - die lang nagenoeg onzichtbaar was - is in de afgelopen decennia steeds duidelijker geworden, waarbij we oerwouden zagen verdwijnen, diersoorten uitsterven, CFK's de ozon doen verdampen, olie opdrogen, en CO_2 de aarde opwarmen. De globalisering heeft tevens nieuw onrecht voortgebracht: met de term ***slave-free chocolate*** komt ook

het besef dat wij goedkope producten kunnen kopen door het werken van kansarmen in erbarmelijke omstandigheden in zich ontwikkelende landen.

Met dit kabinet, dat zich als nooit tevoren blind staart op het dogma van de economische groei, wordt ook na de economische crisis niet het noodzakelijke debat gevoerd over hoe we de ***planet*** in de balans kunnen opnemen. Over hoe wij kunnen overgaan van een onduurzaam, onstabiel en onrechtvaardig economisch systeem naar duurzame en sociale vooruitgang. Er zijn talloze initiatieven (bekijk bijvoorbeeld eens Prosperity without Growth', 'Ecological Economics: Principles and Applications', 'Plan B 2.0: Rescuing a Planet Under Stress and a Civilization in Trouble') en zelfs complete voorstellen (bijvoorbeeld 'The Green New Deal' en 'Fair & Green Deal') om deze transitie mogelijk te maken.

Maar in de huidige politiek wordt het debat vermeden of teniet gedaan door het belachelijk te maken. De PVV doet deze zorgen af als 'de klimaathoax', terwijl andere deze ***inconvenient truth*** wel beamen, maar het angstvallig weigeren bovenaan de politieke agenda te zetten. Het eindeloze gepraat over 1,7% groei, kilometerheffing en horizonvervuiling komt over als pijnlijke mierenneukerij als zo goed als de gehele wetenschappelijke wereld het erover eens is dat de wereldbevolking de komende decennia toeneemt tot negen miljard, de temperatuur tussen de 3 en 5 graden zal stijgen , minimaal 40% van de dieren- en plantensoorten verdwijnt, en belangrijke grondstoffen zoals koper, tin, zilver, chroom, zink, steenkool, aardgas, olie en zoet water op of zeer schaars raken (Noels, 2009; Jackson, 2010). Hallo, mogen wij even uw aandacht?

Inspiratie, leiderschap en de taak van de media.

In het verlengde van voorgaande ligt het derde zorgpunt: het falen van leiders om een inspirerende visie op de toekomst te schetsen en deze daadwerkelijk dichterbij te brengen. Van het type leiderschap wat de CDA, PvdA en VVD al jarenlang ten toon spreiden - "***I must follow the people. Am I not their leader?"*** (Benjamin Disraeli) hebben we meer dan schoon genoeg. Overigens geldt dat ook voor het type leiderschap aan progressieve zijde, waarin nuance en niet begeestering meestal als belangrijkste leidraad dient. Niet voor niets ligt 'links' de laatste tijd op de sofa bij de psychiater voor een heuse identiteitscrisis. Wat gaat er mis?

De conservatieve partijen hebben, nu de problemen zich globaler dan ooit manifesteren, de blik naar binnen gekeerd. Het is een politiek van de 'korte termijn', 'behouden' en 'wij'. Het uit zich in een focus op het aanpakken van zogenaamde 'linkse hobby's', inperken van privacy, inperken van liberale vrijheden, beperking van

immigrantenrechten, omarming van anti-Europees denken, vergoelijken van xenofobie, maar ook het beschermen van de auto, de hypotheekrenteaftrek en de AOW-leeftijd. Zo wordt het sociale beleid van weleer meer en meer het asociale van de toekomst. Niet alleen voor ons jongeren, maar voor bijna de hele wereld, en dit stuit ons tegen te borst. Van een progressief tegengeluid dat gericht is op het internationale, op verandering en op de lange termijn, horen we momenteel niet veel. We weten dat Femke/Jolande, Alexander en Job er gedachten bij hebben, maar verder dan gebakkelei over al dan niet lijstverbinden ("oh nee, toch niet") lijken ze niet te komen.

De media draaien vrolijk mee in dit circus van schijnpolitiek. We hebben meer journalisten dan ooit om van de wereld verslag te doen en het gaat meer dan ooit over hetzelfde spectaculaire feitje en dezelfde bekende persoon. Uit angst om door internet te worden ingehaald, bieden media geen ruimte aan het etaleren van een doordacht verhaal, een visie op de toekomst, maar wordt gevraagd om ***soundbites*** , ***one-liners*** en zwart-wit denken. Zogenaamd omdat jongeren, opgegroeid in een ’zapcultuur’ (wij!), niet meer in staat zouden zijn een genuanceerd verhaal te verwerken. Een wildgroei aan meningen en twitterende politici is het resultaat.

En zo hobbelen politici en journalisten, zogenaamd de burger volgend, van non-issue naar non-issue en wordt bezuinigd op wat wij waardevol achten: onderwijs, zorg, milieu, kunst, cultuur & uitgaan, openheid, tolerantie en vrijheid. Ondertussen herkennen wij ons steeds minder in een land waar het conservatisme hoogtij viert en progressief Nederland nog altijd niet millenium-proof blijkt.

Wat Wij Willen

Maar goed, laten we niet in die valkuil stappen om alleen met de belerende vinger te wijzen. Ondanks alle zorgen falen ook wij heimelijk. De focus is micro. In deze micro wereld varen we wel. In deze micro wereld doen we ook goed. Die drenkeling in de gracht springen we zo achterna, we doneren een paar euro voor een goed doel, en op Facebook zijn we bijzonder behendig in het ***one-click activism***. Maar we nemen de wereld niet op onze schouders. Die willen we niet. Wij ook niet. Toch gaan we het proberen.

Over het hoe zijn we onzeker. We verzamelen mensen om ons heen en denken er over na, proberen wat uit. Zo zijn we, tot onze eigen verbazing, aan het veranderen van zwijgende hedonisten in ongeruste oproerkraaiers. We beseffen dat we de agenda zelf moeten opstellen, maar de verandering van koers doen we graag samen. Want: "***Blessed is the generation in which the old listen to the young; and doubly blessed is the generation in which the young listen to the old"***

(the Talmud).

Noels, ***Econoshock. Hoe zes economische schokken uw leven fundamenteel zullen veranderen,*** 2009.

Jackson, ***Welvaart zonder groei. Economie voor een eindige planeet,*** 2010.

Dennis van den Berg is onderzoeker Amsterdamse Kansenzones bij Urban Management (Hogeschool van Amsterdam).

Iris Groen is promovendus aan de Universiteit van Amsterdam en redacteur van Waterstof.